

НАУКОВИЙ УЖИНОК СПАДЩИНИ ВЧЕНОГО*Конференція пам'яті академіка Ю.І. Кундієва*

В Інституті медицини праці напередодні дев'яносторіччя від дня його заснування відбулася науково-практична конференція за міжнародною участю. У центрі уваги медичного форуму були проблеми гігієни, токсикології, екології мікроелементів, якою нині активно займається нещодавно створена в Україні «Асоціація мікроелементологів». Ця конференція важлива і актуальна не тільки для фахівців – гігієністів і токсикологів, експериментаторів та клініцистів, а й для широкого кола дослідників інших галузей: біології, ветеринарної медицини, харчових технологій. Особливого значення цей форум набув тому, що на ньому були узагальнені теоретичні концепції та практичні результати проблеми, якій в останні роки свого життя присвятив академік Юрій Ільч Кундієв. Саме його пам'яті і була присвячена конференція.

Все життя Юрія Ільча було пов'язане з Інститутом медицини праці НАМН України, директором якого він був понад 50 років. Завдячуючи керівництву і талановитому колективу, Інститут став науковим центром світового рівня, що співпрацює з ВООЗ, іншими міжнародними та багатьма національними організаціями на пріоритетних стратегічних напрямках профілактичної медицини. Серед них домінують – гігієна праці, професійна патологія, профілактична токсикологія, в тому числі токсикологія важких металів і нанотоксикологія, соціальна гігієна, соціально-медичні аспекти демографії, сучасні біоетичні проблеми.

Ю.І. Кундієв був засновником біоетичного руху в Україні та визнаним лідером української біоетики. До останнього часу він очолював Комісію з біоетики НАНУ. Його активна діяльність у цьому напрямку надихала інших та була прикладом для науковців, а шість міжнародних конгресів з біоетики, які він та його учні організували і проводили у Києві, стали взірцем професійного спілкування, невичерпним джерелом інноваційних біомедичних та

біоетичних ідей не тільки для науковців нашої країни, а й гостей з різних країн світу. Саме на одному з конгресів була запропонована міждисциплінарна ідея виявлення етичного підґрунтя розробки і впровадження нанотехнологій та нанопродуктів. Ця ідея надихнула Міжнародний державний екологічний університет імені А.Д. Сахарова і Національний науковий центр медико-біотехнічних проблем при Президії НАН України на співпрацю в цій галузі. У 2011-2015 рр. під керівництвом Ю.І. Кундієва було виконано два міжнародних наукових проекти: «Етичні аспекти застосування нанотехнологій у біомедицині та екології людини» і «Біобезпека та проблеми взаємної адаптації природних і штучних наноструктур у біомедицині та генетиці: природничо-науковий і біоетичні аспекти». Результатом їх виконання стала концептуальна модель наноетики, висвітлена в колективній монографії «Нанотехнологии в биомедицине и экологии человека: этические аспекты», видана в Німеччині у 2014 р.

Створення Асоціації мікроелементологів України (АМУ) стало надзвичайно відповідальною і важливою подією. Вона об'єднала зусилля вчених і практиків цієї міжгалузевої дисципліни щодо розв'язання пріоритетних наукових проблем, а також ряду організаційних, технологічних, методологічних завдань, випуску періодичного друкованого видання, початку процедури підготовки до вступу до міжнародної асоціації мікроелементологів, що відкривало широку дорогу українським мікроелементологам до участі у міжнародних форумах (з'їздах, конференціях, симпозіумах, семінарах тощо), друкованих джерелах, сприяло спрощенню щодо обміну та поширення інформації між науковцями як в середині країни, так і за її межами. Нова громадська організація і надалі сприятиме координації та розвитку тих проблем, які окреслив Ю.І. Кундієв, талановитий організатор і полум'яний пропагандист здобутків віт-

чизняної науки, розвитку і поглиблення творчих зв'язків між науковцями різних країн і континентів. За підтримки академіків Ю.І. Кундієва та І.М. Трахтенберга саме і було створено АМУ, яка зареєстрована у міністерстві юстиції України за юридичною адресою: вул. Саксаганського, 75, м. Київ, ДУ «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва НАМН України».

Новостворена громадська організація в останні роки бере активну участь у Бабенківських читаннях в Івано-Франківську, тричі проводила конференції з міжнародною участю і відокремлені симпозиуми в рамках читань ім. Підвисоцького в Одесі.

Щодо конференції, присвяченої академікові Ю.І. Кундієву, в ній взяли участь українські науковці та практики – медики, біологи, хіміки, фізики, екологи, ветеринари з різних регіонів України (Києва, Одеси, Івано-Франківська, Тернополя, Чернівців, Дніпра, Полтави, Сум), а також фахівці з Франції, Словаччини, Норвегії. Учасників конференції привітали колеги мікроелементологи: від РОСТЕМ та Інституту мікроелементології UNESCO (Франція) – проф. Скальний А.В. та Скальна М.Г., від Казахської академії харчування – проф. Оспанова Ф.Е., від Національного комітету з біоетики Білорусі – проф. Богдан Е. Л., Мишаткіна Т. В., Мельнов С. Б. та Яскевич Я. С. Загалом у роботі конференції взяли участь 132 учасники.

Відкриваючи конференцію, голова Асоціації мікроелементологів України д.мед.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України Леонід Мойсейович Шафран наголосив на етапах створення Асоціації мікроелементологів України, зупинився на активній участі та підтримці вчених багатьох галузей, а також окреслив майбутні кроки її подальшого розвитку. Він підкреслив вагомий внесок українських вчених, починаючи з В.І. Вернадського, А.І. Войнара, В.В. Ковальського, Г.О. Бабенка. Окремо підкреслив внесок учасників – відомих вчених-мікроелементологів, таких як: Е.М. Белицька, Ю.І. Губський, А.М. Ерстенюк, Д.Д. Зербіно, Р.Я. Іскра, І.П. Лубянова, Н.А. Онул, О.Г.

Пихтеєва, А.В. Скальний, Г.Ф. Ткач, Р.С. Федорук, О.П. Яворовський в розвиток сучасної мікроелементології як міждисциплінарного наукового напрямку біології і медицини. На прикладі Мінаматської конвенції по ртуті було показано важливість активної принципової громадянської позиції щодо вирішення не лише наукових, прикладних, а й глобальних соціально-економічних, медичних і екологічних проблем у цій сфері, що постали перед людством у ХХІ сторіччі.

Грунтовним був виступ директора ДУ «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва НАМН» д.мед.н., професора, члена-кор. НАМН України Володимира Івановича Чернюка, який покроково зупинився на етапах розвитку української мікроелементології, які пов'язані з видатними іменами В.І. Вернадського, В.І. Войнара та Г.О. Бабенка. З особливою теплотою він говорив про академіка Кундієва Ю.І., висвітлюючи його роль у вирішенні нагальних гігієнічних питань, пов'язаних з професійною експозицією багатьох контингентів працюючого населення важкими металами, заходами профілактики та забезпеченням інституту сучасним обладнанням та апаратурою.

Досвідом своєї роботи в галузі мікроелементології поділився директор Інституту клінічної патології Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького та директор Музею хвороб людини цього вузу академік НАМН України Дмитро Деонісович Зербіно. Він охарактеризував основні положення започаткованої ним понад 50 років тому оригінальної концепції щодо ролі екологічних факторів (ксенобіотиків), зокрема важких металів, в етіології ряду неатеросклеротичних уражень кровоносних судин серед населення, а також робітників, які працюють у шкідливих виробничих умовах (наприклад, зварювальників). Доробок автора є актуальним і сьогодні.

Доповідь проректора з наукової роботи Івано-Франківського національного медичного університету, д.б.н., професора Анни Михайлівни Ерстенюк був присвячений освітнім питанням методології та досвіду навчання мікроелементології та

підготовки кадрів вищої кваліфікації. Вона і д.б.н. Олена Гераклітівна Пихтеєва приділили у своїх виступах багато уваги взаємодії мікроелементологів з клініцистами різного фаху, що може і повинно сприяти впровадженню наукових досліджень у практику, підвищенню ефективності діагностики, лікування та профілактики багатьох видів патології людини. Професор А.М. Ерстенюк поділилась також досвідом роботи Центру біоелементології з цього важливого напрямку.

У рамках конференції було заслухано актову лекцію Почесного президента Асоціації мікроелементологів України, академіка Ісаака Михайловича Трахтенберга, присвячену актуальним завданням сучасної мікроелементології та особливостям реалізації її наукового надбання на національному рівні в Україні. Відзначено, що питання мікроелементозів залишається пріоритетною проблемою, що віддзеркалює значна кількість публікацій, присвячених значенню мікроелементів для практики охорони здоров'я, сучасної промисловості та сільського господарства, ветеринарії. Хвороби цивілізації, екологічна патологія, виробничо зумовлені захворювання, – чи передбачали все це вчені? У загальному вигляді подібне, звичайно, прогнозувалося. В.Вернадський – видатний геохімік і перший президент Української академії наук попереджав, що виробнича діяльність сучасної людини буде істотно впливати на її хімічне оточення. Це було ще в тридцять роки. Сьогодні можна стверджувати, що, дійсно, порушення балансу хімічної рівноваги в біосфері щорічно збільшується і, як уже зазначалося, навіть обумовлює багато хвороб. У цьому сенсі доречно підкреслити, що значний відсоток усіх хвороб, особливо дитячих, припадає на забруднення води, якість якої катастрофічно знижується. За даними, опублікованими у нас і за кордоном, наростання вмісту хімічних речовин у річках і морях, а також погіршення їхніх санітарно-мікробіологічних показників, відбувається настільки стрімко, що така загроза для людини і водних екосистем може мати непрогнозовані негативні наслідки.

Антропогенні потоки речовин, що утворюються в ході виробничої діяльності міського населення, надзвичайно різноманітні, містять значні концентрації високого кола хімічних елементів, в тому числі і токсичних. Включаючись до природних циклів міграції, антропогенні потоки призводять до швидкого поширення забруднюючих речовин у компонентах міського ландшафту, де взаємодія з людиною є неминучою.

Істотний вплив на процес забруднення середовища надають військові дії. Тому необхідно удосконалювати принципи і методи оцінки до проявів цих змін, підходи до диференціації процесів адаптації та компенсації на фоні дії токсичних речовин і відповідних мікроелементів, встановлення загальних закономірностей і розбіжностей, які виникають під їхнім впливом. Творча співдружність дослідників різних фахів при цьому дуже важлива. Але треба пам'ятати заклик В.І. Вернадського об'єднуватись при проведенні досліджень не за фаховим принципом, а на ґрунті праці над загальною проблемою.

Всього на конференції було представлено 25 доповідей та 6 стендових презентацій. Коментарі, запитання і побажання надали засіданню гострий і дискусійний характер. Учасники конференції у своїх наприкінцевих виступах позитивно оцінили роботу оргкомітету, правління Асоціації і дирекції Інституту ім. Ю.І. Кундієва у питаннях підготовки та проведення форуму. Особливо відзначалася наставницька позиція головуючих на засіданнях академіка І.М. Трахтенберга та доктора медичних наук С.П. Луговського, їхнє прагнення роз'яснити складні питання і допомогти молодим доповідачам у проблемах, що вони вирішують.

Учасники конференції опублікували результати своїх наукових досліджень у збірнику матеріалів та одержали сертифікат учасника конференції. Матеріали конференції містять 54 нариси та декілька рекламних буклетів спонсорів.

Правління асоціації підготувало перший макет довідника термінів з мікроелементології та закликала до згуртованої праці над його розширеним виданням.

Присутні також мали можливість відвідати кімнату-музей М.Д. Стражеска та музей історії Інституту медицини праці.

У прийнятій резолюції відзначено пріоритети подальшої роботи Асоціації мікроелементологів України. Було запропоновано найкращі роботи видати окремим номером в «Українському журналі з проблем медицини праці» та журнали «Актуальні проблеми медицини транспорту». Важливим результатом роботи конференції стало прийняття рішення стосовно звернення до Міністерства екології та природних ресурсів України щодо ратифікації нашою країною Мінаматської конвенції про ртуть.

Конференція стала дійсно значною подією для українських науковців та лікарів-практиків, пройшла цікаво та продуктивно, об'єднала українських науковців

різних галузей мікроелементології. Правління Асоціації та оргкомітет сподіваються, що у подальшому до роботи АМУ залучатимуться нові учасники. Конференція дала поштовх та активізувала бажання працювати з ще більшим натхненням і далі у цій плідній галузі медико-біологічної науки.

Науковий форум закінчився дружньою вечерею, на якій пролунав пророчий вірш «Про мрії» видатної поетеси Ліни Костенко:

А як же людина? А що ж людина?
Живе на землі. Сама не літає.
А крила має. А крила має!
Вони, ті крила, не з пуху-пір'я,
А з правди, чесноти і довір'я.
.....
Людина нібито не літає...
А крила має. А крила має!

*Почесний президент Асоціації мікроелементологів України,
академік НАМН України*

І.М. ТРАХТЕНБЕРГ,

голова Асоціації мікроелементологів України,

д.мед.н., професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Л.М. ШАФРАН,

учений секретар Асоціації мікроелементологів України, к.б.н.

І.М. АНДРУСИШИНА

Надійшла до редакції 12.03.2019 р.